

Nr 91.

Ankom till riksdagens kansli den 12 maj 1933 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående avlösning enligt bestämmelserna för frälseskatteränta av vissa avgifter till Lunds domkyrka samt s. k. hospitalsränta.

(3:e avd.)

I en inom andra kammaren av herr *J. Nilsson* i Hörby m. fl. väckt motion, nr 170, har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande avlösning enligt bestämmelserna för frälseskatteränta av vissa i motionen omnämnda avgifter till Lunds domkyrka samt s. k. hospitalsränta.

Till stöd för sitt förslag hava motionärerna anfört följande:

»I sammanhang med grundskatternas avskrivning ha skattefrälseräntorna blivit föremål för inlösen från statsverkets sida, och enligt lag den 8 november 1912 kunna frälseskatteräntor genom offentlig myndighets medverkan avlösas, därvid kostnaderna för avlösningen, som i sin helhet förskjutas av statsmedel, slutligen till huvudsaklig del eller tre fjärdedelar bäras av ägaren till den fastighet, från vilken räntan utgår, och till återstoden, en fjärdedel, gäldas av statsmedel.

Emellertid finnas alltjämt räntor av likartat slag, som varken kunna bli föremål för inlösen eller avlösning. Som bekant, överfördes under den katolska tiden genom gåvor, testamenten och annorledes en oerhörd mängd hemman till prästerskap, kyrkor, kloster etc. Då dessa hemman voro i åtnjutande av det så kallade andliga frälset och således i det närmaste skattefria, förminskades kronans inkomster i mycket hög grad på samma gång som innehavarna av andra hemman naturligtvis betungades av oerhörda skatter. I och med reformationen blev genom Västerås Recess 1527 föreskrift lämnad om indragning till kronan av en mycket stor del av de andliga frälsehemmanen. Reduktionen verkställdes med stor stränghet, och snart fann man, att man slagit över allt för mycket på andra sidan. Gustav Vasa utfärdade icke långt efter recessen således förbud mot indragning eller avhändande av, bland annat, kyrkohemman; och detta förbud upprepades av hans efterträdare samt är i huvudsak ännu giltigt. Undantag från det nu sagda stadgades i kungl. förordningen den 19 september 1723, § 6, där det heter: 'Kyrkohemman, som ej så när intill belägne äro, att de publique husen något understöd till deras upprätthållande därav hava kunna, må till skatte försäljas då Konsistoriet det åstundar och finner nyttigt, dock med Kammarcollegii samtycke samt till nytta och förbättring och att räntan ej förminskas eller förringas genom förmedling

eller skatteläggning utan snarare förbättras. Köpeskillingen tillfaller kyrkan och skall göras fruktbar. De säljas å auktion, men åbon, som vill giva lika mycket som den högstbjudande har företrädesrätt.' I enlighet med dessa bestämmelser hava en hel del Lunds domkyrka tillhöriga hemman blivit försålda till skatte. De närmare bestämmelserna rörande dylika köp återfinnas i kungl. brevet den 30 april 1766 (se bil.¹). Jordstädja vid åboombyte utgår enligt samma kungl. brev. Vid försäljning 'utom börd' erlättes en procent av köpeskillingen enligt kungl. brevet den 26 oktober 1827 (se bil.¹).

Vid grundskatteavskrivningen avskrevs endast den kronan behållna tionden men icke Lunds domkyrka tillkommande tionde- och landgillesäd lika litet som domkyrkan tillkommande ordinarie ränta. Äcke- och dagsverkspenningar utgå enligt nyssnämnda kungl. brev den 30 april 1766. De årliga avgifterna till domkyrkan av dess till skatte försålda hemman och lägenheter debiteras av ålder enligt domkyrkans jordebok. I § 9 i kungl. stadgan angående vården och förvaltningen av Lunds domkyrka och hennes egendom den 17 november 1859 heter det: 'I avseende på hushållningen med domkyrkans till skatte försålda hemman och lägenheter, därav domkyrkan numera endast äger räntan och rätt till vissa avgifter och tjänstbarheter, gäller vad genom lag och särskilda författningar redan förordnat är eller vid skatteköpen blivit betingat.'

Del förefaller givetvis egendomligt att innehavare av vissa egendomar på detta sätt nödgas utgöra särskild skatt. Likaledes förefaller det egendomligt att en procent av köpeskillingen skall erläggas till Lunds domkyrka vid ombyte av ägare till vissa jordbruksfastigheter.

Så vitt vi ha oss bekant, ha här omnämnda avgifter icke ansetts kunna bli föremål för avlösning i enlighet med bestämmelserna om avlösning av frälseskatteränta. Emellertid synes det oss, som om avgifterna vore av likartad natur som åtskilliga frälseskatteräntor, och anse vi att det vore av vikt att få frågan närmare utredd. Därvid borde även upptagas till granskning vissa avgifter, som utdebiteras i form av s. k. hospitalsränta och vilka synas vara av samma natur.»

Över ifrågavarande motion har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat kammarkollegii yttrande.

Kammarkollegium har i ärendet anfört följande:

»De i motionen avsedda *avgifterna till domkyrkan*, beträffande vilka redogörelser i äldre tid lämnats i Kungl. Maj:ts brev till kollegiet den 27 augusti 1817 angående hushållningen vid Lunds domkyrka, utgöras av 1) ordinarie ränta, enligt domkyrkans jordebok år 1925 utgående med 1,361 kronor 52 öre årligen, 2) äcke- och dagsverkspenningar, utgjorda i lösen för korn, enligt samma jordebok 351.5781 hektoliter, 3) landgillespannmål, i jordeboken redovisat med 16.6473 hektoliter råg, 110.4289 hektoliter korn och 31.4059 hektoliter havre, 4) tiondespannmål, i nämnda jordebok upptagen till sammanlagt 137.3865 hektoliter råg, 260.2833 hektoliter korn och 123.8915 hektoliter havre, 5) städjeavgifter vid åboombyten i domkyrkans stat (Kungl. Maj:ts brev 11 juni 1926) upptagna till 1,000 kronor, samt 6) avgifter vid försäljning utom börd av från domkyrkan under skatterätt försålda fastigheter, sistnämnda avgifter redovisade varken i jordebok eller stat.

¹ Ej här närsluten.

Avgifterna torde, i den mån de utgå av domkyrkans *utarrenderade* hemman, kvarstå från tiden före arrendesystemets införande (jfr stadgan 17 nov. 1859 angående värden och förvaltningen av Lunds domkyrka och hennes egendom § 19, 7:o) och med undantag för ränta och tiondespannmål i realiteten äga jordlegas karaktär samt förty icke kunna bli föremål för avlösning; ej heller torde något större allmänt intresse påkalla desammas upphörande, möjligen med undantag för räntan och tiondespannmålen, varom nedan förmåles. En förenkling synes emellertid önskvärd ej blott ur arrendatorernas utan ock ur domkyrkans egen synpunkt. Kungl. Maj:t torde, därest så befinnes påkallat, kunna förordna, att avgifterna skola sammanföras med arrendeavgifterna.

Angående domkyrkan tillkommande ordinarie ränta samt äcke- och dagsverkspenningar av fastigheter, som förut tillhört domkyrkan men *sålts till skatte* med uttryckligt förbehåll om körslor och dagsverken, om vilka fastigheter nu närmast är fråga, är att märka, att hemmanen vid skatteköpen i regel rätteligen voro att anse såsom av frälse natur (se Kungl. Maj:ts dom $\frac{3}{4}$ 1843, Schmidts jur. arkiv XIV s. 524). Det synes därför sannolikt, att dessa avgifter i regel äga karaktär av frälsekatteeräntor och alltså redan nu kunna bli föremål för avlösning enligt lagen den 8 november 1912 om avlösning av vissa frälseräntor. Att tillämpa reglerna i denna lag även på den till domkyrkan ingående landgillesspannmålen av fastigheter, som ej äro i domkyrkans ägo, är måhända icke uteslutet. Tiondespannmålen betecknas i såväl kronans som domkyrkans jordeböcker såsom anslagen kronotionde men i äldre handlingar stundom såsom kyrko- och kronotionde. Vare sig den äger kyrko- eller kronotiondes karaktär, torde det kunna ifrågasättas, huruvida den ej må kunna bli föremål för avskrivning, som övergått praktiskt taget all annan krono- och kyrkotionde.

Vad slutligen beträffar domkyrkans rätt till städja vid åboombyte samt till avgift vid försäljning utom börd av fastigheter, som tillhört domkyrkan men sålts till skatte i följd av Kungl. Maj:ts brev den 30 april 1766, tillåter sig kollegiet hänvisa till den redogörelse som lämnats i lagberedningens förslag till jordabalk III (1909, s. 283—286). Såsom framgår av den av lagberedningen och i motionen lämnade redogörelsen grundar sig domkyrkans rätt på de vid skatteköp bestämda och i skattebrevens intagna villkor om — förutom körslor och dagsverken — städja vid åboombyten samt lösningsrätt vid försäljning utom börd samt på Kungl. Maj:ts brev den 27 augusti 1817 och 26 oktober 1827. Enligt uppgift hava avgifter vid försäljning utom börd under senare tid ej alltid uttagits. Det synes ej fullt klart, huruvida domkyrkan, då den erbjudes lösen av ett utom börd sålt hemman, äger att emot vederbörandes bestridande i stället uttaga avgift av angivna slag.

Ytterligare synes domkyrkan uppbära i motionen ej nämnd jordskyld av vissa fastigheter i Malmö, Lund och Trälleborg samt en jord kallad Säby vid Landskrona stad. Inkomsten härav är i gällande stat upptagen till blott 26 kronor.

Det synes givet, att upphörande av ovan nämnda för fastighetskrediten menliga avgifter av i enskild ägo varande fastigheter är av ett allmänt intresse. Då domkyrkan torde få anses utgöra eget privaträttsligt subjekt, torde emellertid ett borttagande av avgiften blott böra ske mot ersättning till domkyrkan. Angående grunderna och formerna för en sådan uppgörelse är kollegiet icke i tillfälle att utan en närmare undersökning, vartill råd-

rum icke nu finnes, framlägga något förslag. Reglerna för avlösning av frälserränta, vilka normalt äro avsedda för avgifter, som utgå med regelbundna mellanrum, torde passa för den ordinarie räntan, äcke- och dagsverkspenningarna samt landgillesspannmålen, men däremot ej utan vidare för städjeavgifterna och avgifterna för försäljning utom börd, vilkas periodicitet måste vara i hög grad oregelbunden och icke på förhand beräknelig. Antagligt synes, att man för en bestämning av sistnämnda avgifters värde blir hänvisad till en skälighetsuppskattning. För tiondespannmålen avskrivning torde ledning kunna hämtas av förordningen den 23 juli 1869 angående förändring av grundräntor och kronotionage samt förordningen den 14 oktober 1898 angående avskrivning av den från viss jord inom Skåne med flera provinser utgående kyrkotionage. Ett definitivt bedömande av frågan i dess helhet synes icke vara möjligt, förrän Lunds domkyrkoråd och representanter för de av frågan berörda fastighetsägarna beretts tillfälle att yttra sig. Att märka är slutligen, att framställningen icke avser upphävande av den på skatteköpbreven grundade lösningsrätt, som tillkommer domkyrkan vid försäljning utom börd.

Kollegiet tillstyrker på grund av vad sålunda anförts en utredning, huruvida ovan omnämnda till Lunds domkyrka utgående avgifter av fastigheter, vartill äganderätten icke tillkommer domkyrkan, må kunna bringas att upphöra, samt att därvid ock tages i övervägande, huruvida och på vad sätt den av domkyrkans egna fastigheter utgjorda räntan och tiondespannmålen samt den domkyrkan tillkommande lösningsrätt vid försäljning utom börd må kunna upphöra.

Vad angår den i motionen framförda frågan om avlösning av s. k. *hospitalsräntorna* får kollegiet erinra, att riksdagen i skrivelse nr 187 år 1932 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning angående den omfattning och det sätt, varpå de jämlikt brev den 12 maj 1876 från hospitalen till statsverket indragna och utgående räntor, vilka jämlikt förordningen den 5 juni 1909 (nr 68) angående rätt för jordägare att inlösa till statsverket indragna hospitalsräntor m. m. kunna omsättas i penningar, må kunna upphöra, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda. Kungl. Maj:t har därefter den 8 juli 1932 anbefallt kammarkollegiet att inkomma med utlåtande och förslag i detta ärende, och har kollegiet den 18 i samma månad remitterat ärendet till sitt arkiv för verkställande, i första hand, av utredning och avgivande av yttrande. Till följd av arbetsbelastningen å arkivet och knappheten av för ändamålet disponibel personal har emellertid sådan utredning ännu ej medhunnits, men har kollegiet anbefallt arkivet att snarast möjligt och senast före den 1 instundande juli inkomma med dylik utredning och yttrande. Vid angivna förhållande torde motionen i nu ifrågavarande del ej för närvarande böra föranleda vidare åtgärd.

Kollegiet anser sig böra i detta sammanhang meddela, att kollegiet haft under övervägande att föranstalta om utredning om effektiv avveckling av vissa andra fast egendom belastande avgifter med s. k. tyst förmånsrätt, vilka äro för den allmänna fastighetskrediten samt reda och ordning inom fastighetspublicitetens område menliga, såsom landgille och landskyld samt ränta i följd av skatteköp av s. k. halländska kyrkohemman. En sådan avveckling torde måhända kräva, att statsverket, såsom fallet är beträffande

avlösning av frälseräntor, medverkar för ändamålet genom bidrag. Emellertid hava de för kollegiet tillgängliga arbetskrafter visat sig vara alltför fåtåliga för att något väsentligt ännu kunnat åtgöras i frågan. Härtill har under senaste tid kommit, att nu rådande statsfinansiella svårigheter nödvändiggöra återhållsamhet i anspråk för nya ändamål på statskassan.»

Av skäl, som i kammarkollegii förevarande yttrande anförts, vill utskottet för sin del tillstyrka, att motionärernas framställning beaktas i den omfattning, kollegium föreslagit. Utskottet vill ock uttala önskvärdheten av, att den av kollegium omförmälta utredningen om effektiv avveckling av vissa andra fast egendom belastande avgifter med s. k. tyst förmånsrätt, så snart ske kan, verkställas.

Utskottet.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må i anledning av herr Nilssons i Hörby m. fl. förevarande motion, II: 170, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida ovan omförmälta, till Lunds domkyrka utgående avgifter av fastigheter, vartill äganderätten icke tillkommer domkyrkan, må kunna bringas att upphöra, samt att därvid ock tages i övervägande, huruvida och på vad sätt den av domkyrkans egna fastigheter utgjorda räntan och tionde-spannmålen ävensom den domkyrkan tillkommande lösningsrätt vid försäljning utom börd må kunna upphöra, samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 12 maj 1933.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Närvarande: se under utlåtandet nr 89.